অধ্যায় ১ঃ পৰাবিদ্যাৰ স্বৰূপ

অধ্যায় গাঁথনি

১.১ উদ্দেশ্য
১.২ পৰিচয়
১.৩ পৰাবিদ্যাৰ প্রকৃতি
১.৪ পৰাবিদ্যা আৰু দর্শন
১.৫ পৰাবিদ্যা আৰু জ্ঞানবিদ্যা বা জ্ঞান মীমাংসা
১.৬ পৰাবিদ্যা আৰু বিজ্ঞান
১.৭ পৰাবিদ্যা আৰু ধর্ম
১.৮ পৰাবিদ্যা আৰু ৰহস্যবাদ
১.৯ পৰাবিদ্যা আৰু তর্কবিদ্যা
১.১০ পৰাবিদ্যাৰ সম্ভাৱনীয়তা
১.১১ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
১.১২ অধিক জানিবলৈ
১.১৩ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
১.১৪ আৰ্হি প্রশ্ন

১.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- পৰাবিদ্যা বা তত্ত্ববিদ্যাৰ প্রকৃতি জানিব পাৰিব,
- তত্ত্ববিদ্যাৰ লগত জ্ঞানবিদ্যা আৰু দর্শনৰ সম্পর্কৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব,
- তত্ত্ববিদ্যাৰ লগত প্রাকৃতিক আৰু আকাৰিক বিজ্ঞানৰ পার্থক্য জানিব পাৰিব,
- তত্ত্ববিদ্যাৰ লগত ধর্ম, ৰহস্যবাদ আৰু তর্কবিদ্যাৰ সম্পর্কৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব,
- পৰাবিদ্যাৰ সম্ভাৱনাৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব,

১.২ পৰিচয়

দর্শন হৈছে জগত আৰু জীৱন সম্পর্কে এক সামগ্রিক জ্ঞান। ই হৈছে সমগ্র জগত, জীৱন আৰু তাৰ লগত জড়িত মূল্য আৰু অভিজ্ঞতা সম্পর্কে এক বৌদ্ধিক প্রয়াস বা চিন্তা। ই সকলো অনুসন্ধানতকৈ বিস্তৃত আৰু সেয়ে ইয়াৰ পৰিসৰো ব্যাপকতৰ। জগতখন আমি যি ভাৱে দেখিছো, সি হৈছে জগতৰ প্রকাশ্য ৰূপ বা অৱভাস। এই ৰূপৰ অন্তৰালত এখন প্রকৃত জগত আছে যিখনৰ পৰা এই প্রকাশ্য ৰূপটো উদ্ভৱ হৈছে আৰু সেই প্রকৃত সত্ত্বাৰ আধাৰতে প্রকাশ্য

ৰূপটোক ব্যাখ্যা কৰা যায়। তত্ত্ববিদ্যা বা পৰাবিদ্যাই এই প্ৰকৃত সত্ত্বাৰ স্বৰূপ নিৰ্ণয় কৰে। এই অধ্যায়টিত আমি পৰাবিদ্যাৰ স্বৰূপ আৰু আন আন শাখাৰ লগত ইয়াৰ সম্বন্ধৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম।

১.৩ পৰাবিদ্যাৰ প্ৰকৃতি

পৰাবিদ্যা হৈছে দৰ্শনৰ এটা ভাগ, যিটোৱে সত্ত্বাৰ স্বৰূপ অনুসন্ধান কৰে। ই হৈছে প্ৰকাশ্য ৰূপৰ অন্তৰালত থকা পৰম সত্ত্বাৰ স্বৰূপ সম্বন্ধীয় এক সাধাৰণ অনুসন্ধান। এৰিষ্টটলে পৰাবিদ্যাক 'প্ৰথম দৰ্শন' নামে অভিহিত কৰিছে। পৰাবিদ্যাই জগত, জীৱন আৰু ঈশ্বৰৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ নিৰূপণ কৰিব বিচাৰে। জাগতিক প্ৰকৃতিৰ উপৰিও ই জড় আৰু প্ৰাণ, ঈশ্বৰৰ স্বৰূপ আৰু অস্তিত্ব, আত্মাৰ অমৰত্ব আৰু মানৱ ইচ্ছাৰ - স্বাধীনতাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰে।

ইংৰাজী 'Metaphysics' শব্দৰ উৎপত্তি Meta আৰু Physica নামৰ দুটা গ্ৰীক শব্দৰ পৰা Meta ৰ অৰ্থ হ'ল 'পিছত' আৰু Physica ৰ অৰ্থ হ'ল প্ৰকৃতি। গতিকে Metaphysics শব্দৰ আক্ষৰিক অৰ্থ হ'ল 'প্ৰকৃতিৰ পিছত যি আহে'। Metaphysics শব্দটো খৃঃপুঃ ১ ম শতিকাত আৰম্ভ হৈছিল। এৰিষ্টটলৰ শিষ্য এন্দ্ৰনিকাছে এৰিষ্টটলৰ শিক্ষা সম্বন্ধীয় প্ৰবন্ধবোৰ সংকলন কৰিছিল আৰু তেতিয়া তেওঁ এৰিষ্টটলৰ সত্ত্বা সম্বন্ধীয় প্ৰবন্ধবোৰ, প্ৰকৃতি সম্বন্ধীয় প্ৰবন্ধবোৰৰ পিছত সজাইছিল। ফলস্বৰূপে ছাত্ৰসকলে প্ৰকৃতিৰ প্ৰকাশ্য ৰূপ (Natural Phenomena) ৰ অধ্যয়নৰ পাছত যিবোৰ বিষয়ৰ অধ্যয়ন কৰিছিল, তাকেই পৰাবিদ্যা বুলিছিল। পাছত পৰাবিদ্যা শব্দটো প্ৰকৃতিৰ আঁৰত থকা পৰম সত্ত্বাক বুজাবলৈ ব্যৱহৃত হ'ল।

Metaphysics শব্দটো Ontology শব্দটোৰ লগত একাৰ্থক। Ontology শব্দটো Onto আৰু Logia এই দুটা গ্ৰীক শব্দৰ পৰা আহিছে। Onto শব্দৰ অৰ্থ হ'ল তত্ত্ব অৰ্থাৎ সত্ত্বা (Reality) আৰু Logia শব্দৰ অৰ্থ হ'ল বিজ্ঞান (Discourse). Ontology শব্দৰ আক্ষৰিক অৰ্থ হ'ল সত্ত্বাৰ বিজ্ঞান, সত্ত্বা হৈছে অস্তিত্বশীল আৰু ই সকলো পৰিবৰ্তন, গুণ আৰু গতিৰ পৰা পৃথক। সেইবাবে Metaphysics বা Ontology য়ে শুদ্ধ সত্ত্বা বা পৰম সত্ত্বাৰ স্বৰূপৰ বিষয়ে আলোচনা কৰে।

জগতৰ প্ৰত্যেক বস্তুৰে দুটা দিশ আছে, বাহ্যিক আৰু অভ্যন্তৰীণ দিশ। বাহ্যিক দিশটো সদায়েই পৰিবৰ্তনশীল, আনহাতে অদৃশ্যমান অভ্যন্তৰীণ দিশটো বাহ্যিক বিভিন্ন পৰিৱৰ্তনৰ মাজতো অপৰিবৰ্তনীয় হৈ থাকে। সাধাৰণ বিজ্ঞান বস্তুৰ বাহ্যিক দিশটোৰ লগত জড়িত । কিন্তু পৰাবিদ্যা বা তত্ত্ববিদ্যা অভ্যন্তৰীণ, অদৃশ্যমান, অপৰিৱৰ্তনীয় দিশটোৰ লগত অৰ্থাৎ অতীন্দ্ৰিয় সত্ত্বাৰ লগত জড়িত।

পৰাবিদ্যা আৰম্ভ হৈছে অৱভাস আৰু সত্তাৰ প্ৰতিফলিত পাৰ্থক্যৰ ভিত্তিত। উদাহৰণ স্বৰূপে এডাল পোন লাঠি পানীত আধালৈকে ডুবাই থলে লাঠিডাল বেকা যেন দেখি । লাঠিডালৰ এই বেকা দেখা অৱস্থাটো তাৰ কেৱল প্ৰকাশ্য ৰূপ বা অৱভাস আৰু এই বেকা ৰূপৰ আৰত থকা তাৰ পোন অৱস্থাটোহে প্ৰকৃত অৱস্থা। অৱভাস বুলিলে আমাৰ ইন্দ্ৰিয় প্ৰত্যক্ষত উপস্থাপিত

বস্তুক বুজা যায় আৰু আমাৰ প্রত্যক্ষত দৃশ্যমান সকলো বস্তুৰেই কেৱল অৱভাস বা বস্তুটোৰ প্রকাশ্য ৰূপ, আৰু সত্ত্বা হৈছে প্রকাশ্য ৰূপৰ আৰত থকা, আমাৰ ইন্দ্রিয় অভিজ্ঞতাৰ পৰা স্বাধীন বস্তুৰ নিজা-সত্ত্বা, বা প্রকৃত ৰূপ। সেয়ে পৰাবিদ্যাৰ প্রশ্নবোৰ এনে ধৰণৰ - অভিজ্ঞতাৰ জগতৰ অন্তৰালত কিবা সত্ত্বা আছে নেকি? আৰু যদি আছে, তেন্তে সেই সত্ত্বাৰ স্বৰূপ কি? পৰম সত্ত্বা ভৌতিক নে আধ্যাত্মিক?

জ্ঞান বিদ্যা সম্পর্কীয় ঃ জ্ঞানৰ তত্ত্বৰ লগত জড়িত। জ্ঞান বিদ্যা হ'ল দর্শনৰ এটা শাখা যিয়ে জ্ঞানৰ উৎপত্তি আৰু স্বৰূপৰ বিষয়ে অনুসন্ধান কৰে।

তত্ত্ব বিদ্যাই তিনিটা বিষয়ৰ আলোচনা কৰে। প্রথমতে, ই অৱভাস আৰু সত্ত্বাৰ মাজৰ পার্থক্য নির্ণয় কৰে। দ্বিতীয়তে, ই সাধাৰণ জ্ঞান আৰু বিজ্ঞানতকৈ অধিক বিস্তৃত ভাৱে জগতখনক জনাত সহায় কৰে। তৃতীয়তে, তত্ত্ববিদ্যাই জাগতিক ৰহস্য, ইয়াৰ উৎস আৰু ভৱিষ্যত সম্ভাৱনাক বুজাত মানুহৰ প্রথম প্রচেষ্টাক নির্দেশ কৰে। এই ক্ষেত্রত তত্ত্ব বিদ্যা জগতৰ 'প্রথম কাৰণ'ৰ লগত সংযুক্ত।

জন ল'ক ঃ (১৬৩২-১৭০৪) ইংৰাজ দার্শনিক। অভিজ্ঞতাবাদৰ মূল প্রবর্তক। তেওঁৰ মতে অভিজ্ঞতাই হ'ল জ্ঞানৰ এক মাত্র উৎস।

তত্ত্ববিদ্যাই জড় আৰু প্রাণ, আত্মা আৰু ঈশ্বৰৰ প্রকৃতি সম্পর্কে অনুসন্ধান কৰে। তত্ত্ববিদ্যাৰ তিনিটা প্রধান শাখা হৈছে - (১) প্রকৃতিৰ পৰাবিদ্যা, (২) আত্মাৰ পৰাবিদ্যা আৰু (৩) সত্ত্বাৰ পৰাবিদ্যা। প্রাকৃতিক তত্ত্ববিদ্যা বা পৰাবিদ্যাই জড় পদার্থ, দেশ, কাল কার্য্যকৰণ, ক্রমবিকাশ, যান্ত্রিকবাদ, আৰু উদ্দেশ্যবাদৰ প্রকৃতি নির্ণয় কৰে। আত্মা তত্ত্ববিদ্যাই আত্মাৰ স্বৰূপ, আত্মাৰ উৎস আৰু লক্ষ্য (Destiny) আৰু আত্মাৰ লগত দেহৰ সম্পর্ক বিচাৰ কৰে। পৰম সত্ত্বাৰ তত্ত্ববিদ্যাই পৰম সত্ত্বাৰ স্বৰূপ, গুণ, জগত আৰু আত্মাৰ লগত ইয়াৰ সম্বন্ধ নিৰূপণ কৰিব বিচাৰে। এইবিধ পৰাবিদ্যাই ঈশ্বৰৰ অস্তিত্ব প্রমাণৰ যুক্তিসমূহো আলোচনা কৰে।

তাত্ত্বিক ঃ যি পদার্থ বিজ্ঞানৰ পিছত আহে। তাত্ত্বিকৰ অর্থ এইটোও যে প্রকৃতিৰ উর্দ্ধত যাৰ অস্তিত্ব আছে। চমুকৈ ই সত্ত্বাৰ অনুসন্ধান।

তত্ত্ববিদ্যাৰ লক্ষ্য হৈছে পৰম সত্ত্বাক অনুধাৱন কৰা। পৰম সত্ত্বা বুলিলে আমি বুজো যে, যি সকলো বস্তু আৰু ঘটনাৰ আধাৰ আৰু যি সকলো বিৰোধৰ উর্দ্ধত। পৰম সত্ত্বা হৈছে অসীম, অনন্ত, স্বতন্ত্র, অতীন্দ্রিয় আৰু অপৰিবর্তনীয়। ভাৰতীয় দর্শনৰ দৃষ্টিকোণৰ পৰা পৰাবিদ্যা হৈছে 'সত্ত্বা সম্পর্কে আধ্যাত্মিক প্রত্যক্ষ আৰু পৰোক্ষ বা প্রত্যক্ষ অন্তদৃষ্টি।'

পৰাবিদ্যাই পৰম সত্ত্বাৰ স্বৰূপ অনুসন্ধান কৰোতে বিশ্লেষণাত্মক আৰু বিচাৰমূলক পদ্ধতি প্রয়োগ কৰে। গতিকে ই সম্পূর্ণৰূপে বৌদ্ধিক (Specülative) নহয়। ইয়াৰোপৰি পৰাবিদ্যাই জগত আৰু পৰম সত্ত্বা সম্পর্কে এটা সামগ্রিক ধাৰণা গঠন কৰিব বিচাৰে। সেই দিশৰ পৰা ইয়াৰ পদ্ধতি গঠনমূলক। সেয়ে তাত্ত্বিক অনুসন্ধানত পর্যবেক্ষণৰ উপাদান, বিশ্লেষণ, নিগমন, সাধাৰণ জ্ঞান, প্রজ্ঞা, দ্বান্দ্বিক আৰু সংশ্লেষক দৃষ্টিভংগী সংযোগ হৈ থাকে।

তত্ত্ববিদ্যাৰ স্বৰূপক ভালদৰে জানিবৰ বাবে আমি এতিয়া দর্শন আৰু জ্ঞানবিদ্যাৰ লগত ইয়াৰ সম্পন্ধ সম্পর্কে আলোচনা কৰিম।

১.৪ পৰাবিদ্যা আৰু দর্শন

বিভিন্ন দার্শনিকে পৰাবিদ্যা আৰু দর্শনৰ সমন্ধ সম্পর্কে বিভিন্ন মত আগবঢ়াইছে। প্লেটোৰ মতে দর্শন আৰু পৰাবিদ্যা একে (Identical)। প্লেটোই দর্শনক সত্যৰ বা সত্ত্বাৰ জ্ঞান বুলিছে আৰু তত্ত্ব হৈছে সার্বিক, অপৰিবর্তনীয় আৰু নিত্য । প্লেটোৰ দৰে এৰিষ্টটলয়েও দর্শনক 'সত্ত্বাৰ বিজ্ঞান'

বা শুদ্ধ সত্ত্বাৰ জ্ঞান এই অর্থত লৈছে। আৰু সেইবাবে এই দুই দার্শনিকে দর্শনক তত্ত্ববিদ্যাৰ লগত একে বুলি ধৰিছে। আধুনিক যুগৰ দার্শনিক হেগেল আৰু ব্রেডলীয়েও একে মত পোষণ কৰিছে। হেগেলৰ মতে 'দর্শন' হৈছে পৰম সত্ত্বা সম্বন্ধীয় তত্ত্ববিদ্যা আৰু এই পৰম সত্ত্বা 'সর্বোত্তম সচেতন সত্ত্বা'। ব্রেডলীয়েও তেওঁৰ 'Appearance and Reality' নামৰ গ্রন্থত দর্শনৰ সূত্র এনেদৰে দিছে - 'অৱভাসৰ বিপৰীতে সত্ত্বাক জনাৰ প্রচেষ্টা'। এইদৰে প্লেটো, এৰিষ্টটল, হেগেল আৰু ব্রেডলীৰ মতে দর্শন আৰু পৰাবিদ্যা একে (Identical) । কিন্তু পৰাবিদ্যাক এইদৰে দর্শনৰ লগত একীকৃত কৰাটো সমর্থনযোগ্য নহয়, কিয়নো পৰাবিদ্যা দর্শনৰ এটা শাখাহে মাথোন । কুৰি শতিকাৰ দার্শনিক সম্প্রদায় বা তর্কীয় প্রত্যক্ষবাদীসকলে বৈজ্ঞানিক চিন্তাধাৰাৰে অতীন্দ্রিয় সত্ত্বাৰ অস্তিত্বকেই অস্বীকাৰ কৰিছে। তেওঁলোকৰ মতে আমাৰ ইন্দ্রিয় অভিজ্ঞতাই কেৱল সত্য (Real)। পৰাবিদ্যাৰ বিষয় বস্তু - ঈশ্বৰ, আত্মা আদিক প্রত্যক্ষ কৰিব নোৱাৰি আৰু সেইবাবে সেইবোৰ অসত্য (Unreal)। এইদৰে তর্কীয় প্রত্যক্ষবাদী সকলে তত্ত্ববিদ্যাৰ সম্ভাৱনাক অস্বীকাৰ কৰে। তেওঁলোকৰ মতে দর্শনৰ লগত তত্ত্ববিদ্যাৰ কোনো সম্পর্ক নাই। কিন্তু তেওঁলোকৰ ওপৰোক্ত ধাৰণা গ্রহণযোগ্য নহয়, কিয়নো, ইন্দ্রিয় অভিজ্ঞতাই জ্ঞানৰ একমাত্র উৎস নহয়।

আনহাতে, অজ্ঞেয়বাদীসকলে অতীন্দ্রিয় সত্ত্বাৰ অস্তিত্বক অস্বীকাৰ নকৰে। তেওঁলোকে মাত্র কয় যে পৰম সত্ত্বা অজ্ঞাত আৰু অজ্ঞেয়। অৱশ্যে এইখিনিতে এটা প্রশ্ন উদয় হয়-পৰম সত্ত্বা যদি অজ্ঞাত আৰু অজ্ঞেয় হয়, তেন্তে পৰম সত্ত্বা আছে বুলি কেনেকৈ জানিম? পৰম সত্ত্বা যদি আছে, তেন্তে তেওঁৰ বিষয়ে কিছু জানিবও লাগিব। গতিকে পৰম সত্ত্বা অজ্ঞাত আৰু অজ্ঞেয় হ'ব নোৱাৰে। গতিকে অজ্ঞেয়বাদীসকলৰ ধাৰণাও গ্রহণযোগ্য নহয়।

থোৱতে, ক'ব পাৰি যে তত্ত্ববিদ্যা আৰু দর্শনৰ মাজত ওতঃপ্রোত সম্পর্ক আছে। তত্ত্ববিদ্যা দর্শনৰ এটা গুৰুত্বপূর্ণ শাখা। কিন্তু দর্শনৰ পৰিসৰ তত্ত্ববিদ্যাতকৈ ব্যাপক। দর্শনে তত্ত্ববিদ্যাৰ ওপৰিও জ্ঞানবিদ্যা আৰু মূল্য বিদ্যাকো (Axiology) সামৰি লয়। সেয়ে ক'ব পাৰি যে তত্ত্ববিদ্যা আৰু দর্শনৰ সম্বন্ধ হৈছে - অংশ আৰু সমগ্রৰ।

চিন্তা চর্চা কৰক ১.১

- Metaphysics শব্দটো কোন দুটা শব্দৰ পৰা নিষ্পন্ন কৰা হৈছে?
  উত্তৰ .....
- অৱভাস আৰু সত্ত্বাৰ মাজৰ পার্থক্য বুজাবলৈ দৈনন্দিন জীৱনৰ দুটা উদাহৰণ দিয়ক।
  উত্তৰ .....

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ পৰাবিদ্যা কি?

.....

প্রশ্ন নং ২ ঃ পৰাবিদ্যাৰ তিনিটা প্রধান শাখা কি কি?

.....

প্রশ্ন নং ৩ ঃ পৰবিদ্যাৰ উদ্দেশ্য / লক্ষ্য (Aim) কি?

.....

প্রশ্ন নং ৪ ঃ শুদ্ধ উত্তৰ বাছি উলিৱাওক ঃ

ক) পৰাবিদ্যা সত্ত্বাৰ প্রকৃতিৰ সৈতে জড়িত । (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

খ) Metaphysics Ontologyৰ সৈতে একে জাতীয় (Synonym) । (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

গ) এৰিষ্টটলে প্রথমে Metaphysics শব্দটোৰ আৰম্ভণি কৰে । (শুদ্ধ /অশুদ্ধ)

ঘ) পৰাবিদ্যা দর্শনৰ এৰাব নোৱাৰা (Indispensable) অংশ নহয় ।
(শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

(ঙ) প্লেটোৱে দর্শনক তত্ত্ববিদ্যাৰ সৈতে একে বুলি কৈছে। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

প্রশ্ন নং ৫ ঃ খালী ঠাই পূৰণ কৰক

(ক) Ontology শব্দটো ---------আৰু -------- শব্দৰ পৰা লোৱা হৈছে।

(খ) এৰিষ্টটলে পৰাবিদ্যাক ---------- বুলিছে।

(গ) পৰাবিদ্যা ---------- আৰু ---------- মাজৰ প্রতিফলিত পার্থক্যৰ ভিত্তিত আৰম্ভ হৈছে।

১.৫ পৰাবিদ্যা আৰু জ্ঞানবিদ্যা বা জ্ঞানমীমাংসা

জ্ঞানবিদ্যা হৈছে জ্ঞানৰ বিজ্ঞান। ইংৰাজী Epistemology শব্দটো 'Episteme' শব্দ যাৰ অর্থ জ্ঞান আৰু Logic -যাৰ অর্থ বিজ্ঞানৰ পৰা আহিছে। জ্ঞানবিদ্যা হৈছে এবিধ বিজ্ঞান, যি বিজ্ঞানৰ স্বৰূপ, উৎস, সীমা আৰু চর্ত সম্পর্কে অনুসন্ধান কৰে। জ্ঞানবিদ্যাই নিম্নোক্ত প্রশ্নবোৰৰ উত্তৰ দিবলৈ বিচাৰে, - জ্ঞান কি? জ্ঞানৰ মূল উৎস কি? বৈধ জ্ঞানৰ চর্ত কি? পৰম সত্ত্বাৰ জ্ঞান সম্ভৱনে? জ্ঞানৰ পৰিসীমা কি? এইদৰে জ্ঞানবিদ্যাই জ্ঞানৰ প্রকৃতি, চর্ত আৰু পৰিধি সম্বন্ধে অনুসন্ধান কৰে, আনহাতে পৰাবিদ্যাই পৰম সত্ত্বাৰ প্রকৃতি অনুসন্ধান কৰে।

পৰাবিদ্যা আৰু জ্ঞানবিদ্যাৰ সম্পর্ক সম্বন্ধে এটা প্রশ্নৰ উত্তৰ হয় যে জ্ঞানবিদ্যাই পৰাবিদ্যাক

নেতৃত্ব (Leads) দিয়ে নে জ্ঞানৰ ধাৰণাই অনিবার্যভাৱে সত্ত্বাৰ ধাৰণাক স্বীকাৰ কৰি লয়।

পৌৰাণিক দার্শনিকসকলে তাত্ত্বিক বিচাৰৰ বাবে জ্ঞানবিদ্যাক আৱশ্যকীয় পূর্ব চর্ত হিচাপে বিশেষ গুৰুত্ব দিয়া নাছিল। জ্ঞানৰ চর্ত, পৰিসীমা আৰু সম্ভাৱনাৰ বিষয়ে কোনো পূর্ব বিচাৰ নকৰাকৈ এই সকল দার্শনিকে নির্বিচাৰ ভাৱে এক পৰম সত্ত্বাক পূর্বানুমান কৰি লৈছিল আৰু তেওঁৰ পৰাই সকলোবোৰ নিঃসৃত (Deduced) হোৱা বুলি ভাবিছিল। তেওঁলোকে নির্বিচাৰে মানি লৈছিল যে পৰম সত্ত্বাক অনুধাৱন কৰাতো সম্ভৱ। দার্শনিক সকলৰ এই নির্বিচাৰ অনুমানে পৰম সত্ত্বা সম্পর্কে বিৰুদ্ধ ধাৰণাৰ জন্ম দিছিল। উদাহৰণ স্বৰূপে থেল্‌চে 'পানীক' পৰম সত্ত্বা হিচাপে বিবেচনা কৰিছিল। এনাক্সিমিন্‌ছে 'বায়ু', পাৰমিনাইডছে্ 'অস্তিত্ব', হেৰাক্লিটাছে জুই, আৰু পাইথাগোৰাছে সংখ্যাক আদি তত্ত্ব বুলি ভাবিছিল, ইত্যাদি। এইদৰে পৌৰাণিক গ্রীক দার্শনিকসকলে পৰম তত্ত্ব সম্পর্কে বিৰুদ্ধ মত পোষণ কৰিছিল। তাত্ত্বিক বিচাৰত (Speculation) অগ্রসৰ হোৱাৰ আগতে আমি জানিব লাগিব যে প্রকৃত সত্ত্বাক জানিবলৈ আমি সামর্থ্যবান হওঁ নে নহওঁ? যদি মানৱ গঠন এনে ধৰণৰ যে তেওঁ কেতিয়াও সত্ত্বাক জানিব নোৱাৰে, তেন্তে পৰা বিদ্যাৰ বিষয়টোৱেই অসম্ভৱ হৈ পৰিব। জ্ঞানৰ প্রকৃতিক আলোচনা নকৰা দর্শন নির্বিচাৰবাদৰ বাহিৰে আন একো নহয়। আধুনিক যুগত ল'কে কয় যে জ্ঞানবিদ্যা পৰাবিদ্যাৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ প্রাৰম্ভিক অৱস্থা। দার্শনিক কান্টে জ্ঞানৰ সমস্যাৰ ক্ষেত্রত এক অতীন্দ্রিয় অনুসন্ধান চলাইছিল। তেওঁৰ মতে দর্শন হৈছে কেৱল জ্ঞাত বিষয়ৰ বিচাৰ। লক আৰু কান্টৰ মতে পৰম সত্ত্বাৰ গঠন (Structure) বিষয়ক অনুসন্ধান কৰাৰ আগতে জ্ঞানৰ প্রকৃতি, চর্ত আৰু পৰিধি সম্পর্কে অনুসন্ধান কৰা আৱশ্যক আছে।

কিন্তু আন কিছুমান দার্শনিকে পৰাবিদ্যাত জ্ঞানবিদ্যাৰ প্রয়োজনীয়তাক অনুমোদন নকৰে। তেওঁলোকৰ মতে পৰাবিদ্যা জ্ঞানবিদ্যাৰ পৰা সম্পুর্ণ স্বতন্ত্র। উদাহৰণ স্বৰূপে বার্গছ্ন (Bergson)ৰ ধাৰণা এই যে মনে বুদ্ধিৰ (Intellect) সহায় নোলোৱাকৈ পোনপটীয়াকৈ অর্ন্তজ্ঞানৰ সহায়ত পৰম সত্ত্বাক জানিব পাৰে। নব্য বাস্তববাদী সকলৰ মতে জ্ঞানবিদ্যা আৰু পৰাবিদ্যাৰ মাজত কোনো সম্পর্কই নাই। দুয়োটাই খুব স্পষ্ট আৰু পৃথক বিজ্ঞান। এই সকল দার্শনিকৰ মতে জ্ঞানবিদ্যাই পৰাবিদ্যা সম্পর্কে কোনো জ্ঞান দিব নোৱাৰে, কাৰণ বস্তুৰ অস্তিত্ব আমাৰ জ্ঞানৰ ওপৰত নির্ভৰ নকৰে।

ইয়াৰ বিপৰীতে ভাৱবাদীসকলে কয় যে পৰাবিদ্যা জ্ঞানবিদ্যাৰ ওপৰত নির্ভৰশীল। পৰাবিদ্যাই পৰম সত্ত্বাৰ স্বৰূপ অনুসন্ধান কৰে। কিন্তু তাকে কৰাৰ আগতে আমি জানিব লাগিব যে মানৱ জ্ঞান পৰম সত্ত্বাক জানিবৰ বাবে সক্ষম হয় নে নহয়? তদুপৰি এই সামর্থক উপলব্ধি কৰিবৰ বাবে জ্ঞানৰ চর্ত, প্রকৃতি আৰু পৰিসীমাক জানিব লাগিব। এইদৰে জ্ঞানবিদ্যা হৈছে পৰাবিদ্যাৰ মৌলিক ভেটি।

যদিও জ্ঞানবিদ্যা পৰাবিদ্যাৰ প্রাৰম্ভিক অৱস্থা, তথাপিও দুয়োটা বিষয় হিচাপে পৃথক। কিন্তু দুয়োটা পৰস্পৰ নির্ভৰশীল। পৰম সত্ত্বাক অনুধাবন কৰিব পাৰিনে নোৱাৰি, তাক নিশ্চিত কৰিবৰ বাবে তত্ত্ববিদ্যা জ্ঞানবিদ্যাৰ ওপৰত নির্ভৰশীল। জ্ঞানবিদ্যাৰ অনুসন্ধান, বিচাৰ, পৰীক্ষা,

নিৰীক্ষাবোৰ হৈছে পৰাবিদ্যাৰ ভিত্তি। আনহাতে পৰাবিদ্যাই পৰম সত্ত্বাৰ প্ৰকৃতি নিশ্চিত কৰে। পৰম সত্ত্বাৰ প্ৰকৃতিৰ পূৰ্বজ্ঞান নোহোৱাকৈ তেওঁক মানৰ জ্ঞানেৰে অনুধাৱন কৰিব পৰাতোৰ নিশ্চয়তা নাই। গতিকে জ্ঞানবিদ্যাও পৰাবিদ্যাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। জ্ঞানৰ এটা বিশেষ ধাৰণা বা মতবাদে পৰম সত্ত্বা সম্পৰ্কে এটা নতুন ধাৰণাৰ উদ্ভৱ কৰে। আকৌ তত্ত্ব সম্পৰ্কীয় এটা বিশেষ মতবাদে জ্ঞানবিদ্যাৰ এটা বিশেষ মতবাদক নিশ্চিত কৰে। এইদৰে জ্ঞানৰ প্ৰকৃতি আৰু বৈধতা বিষয়ক প্ৰশ্ন আৰু পৰম সত্ত্বাৰ প্ৰকৃতি সম্পৰ্কীয় প্ৰশ্ন একে বিচাৰৰে দুটা দিশ আৰু এইদৰে ইহঁত দৰ্শনৰো দুটা দিশ।

১.৬ পৰাবিদ্যা

এৰিষ্টটলৰ মতে পৰাবিদ্যা হৈছে অস্তিত্ব (Being) সম্পৰ্কীয় বিজ্ঞান। যদিও ই অস্তিত্ব (Being)বা শুদ্ধ সত্ত্বা (Pure Being) সম্পৰ্কীয় বিজ্ঞান, ইয়াৰ আন আন প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞান, যেনে - পদাৰ্থ বিদ্যা, ৰসায়ন বিদ্যা, জ্যোতিৰ্বিদ্যাৰ লগত পাৰ্থক্য আছে। প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানে জগতৰ এটা বিশেষ বিভাগ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰে, কিন্তু পৰাবিদ্যাই জগতখনক সামগ্ৰিকভাৱে আলোচনা কৰে। ই হৈছে এক বিস্তৃত অনুসন্ধান। দ্বিতীয়তে বিজ্ঞান কেৱল প্ৰকাশ্য বা অৱভাসিক জগতখনৰ মাজতে সীমাবদ্ধ, কিন্তু পৰাবিদ্যাই প্ৰকাশ্য জগতৰ অন্তৰালত থকা সত্ত্বাৰ সৈতেও জড়িত। তৃতীয়তে, প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানে মজুত (Existent) তথ্যৰ বিষয়ে আমাক জনায়, কিন্তু সিহঁতৰ অস্তিত্ব বা (Existence) নিজা - সত্ত্বা সম্পৰ্কে একো ক'ব নোৱাৰে। এটা বস্তু কি ? আৰু ই আন বস্তুৰ লগত কেনেদৰে সমন্ধিত সেইটো বিজ্ঞানে আমাক জনায়, কিন্তু নিজ সত্ত্বাৰ বিষয়ে একো ক'ব নোৱাৰে। কিন্তু পৰাবিদ্যাই বস্তুৰ নিজা-সত্ত্বাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰে। তাৰোপৰি, প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানে ভৌতিক বস্তুৰ অস্তিত্বক বিনা দ্বিধাই মানি লয়, পৰাবিদ্যাই সেই অস্তিত্বৰ ভিত্তিক পৰ্যালোচনা কৰি চায়, আৰু সেয়ে ই ভৌতিক বস্তুৰ অস্তিত্ব সম্পৰ্কে প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰিব পাৰে। চতুৰ্থতে, প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানে কিছুমান মৌলিক ধাৰণাক বিধি হিচাপে গ্ৰহণ কৰি অনুসন্ধানত প্ৰবৃত্ত হয়। এই মৌলিক ধাৰণাবোৰ দেশ, কাল, কাৰ্যকাৰণ, দ্ৰব্য আদি। বিজ্ঞানে সম্পূৰ্ণ বিচাৰ নকৰাকৈয়ে এই বিধিবোৰক সত্য বুলি গ্ৰহণ কৰে। পৰাবিদ্যাই প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানৰ এই বিধিবোৰৰ আতিগুৰি মাৰি বিচাৰ কৰে। এই দৰে পৰাবিদ্যা মৌলিক বিধিবোৰৰ লগত জড়িত হৈ পৰে। পঞ্চমতে, পৰাবিদ্যা আকাৰিক বিজ্ঞান, যেনে - গণিতৰ পৰা পৃথক। কাৰণ পৰাবিদ্যাৰ পদ্ধতিত গণিতৰ দৰে সংখ্যা প্ৰয়োগ নহয়। ভৌতিক বিজ্ঞানে এটা বিশেষ তথ্য বা ঘটনা সম্বন্ধে আমাৰ জ্ঞানৰ পৰিধি বিস্তৃত কৰিব নোৱাৰে। ই মাত্ৰ প্ৰদত্ত তথ্য বা ঘটনাক কেনেকৈ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰি তাৰহে আলোচনা দাঙি ধৰে।

আমাৰ ইন্দ্ৰিয় প্ৰত্যক্ষত যি পাওঁ, প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানে তাৰহে আলোচনা আগবঢ়াব পাৰে। কিন্তু পৰম সত্ত্বা - যিটো জগতৰ প্ৰথম কাৰণ তাক আমি ইন্দ্ৰিয় প্ৰত্যক্ষত নাপাওঁ আৰু এই ক্ষেত্ৰতেই বিজ্ঞান বিফল হৈছে। কেৱল পৰাবিদ্যাইহে পৰম সত্ত্বাৰ সন্ধান দিব পাৰে। প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানৰ পৰা পৃথক এক বিজ্ঞান হিচাপে পৰাবিদ্যাক পৰম বৈজ্ঞানিক জ্ঞান বুলি ক'ব পাৰি কাৰণ

কেৱল তত্ত্ববিদ্যাইহে বৈজ্ঞানিক জ্ঞানৰ পৰিধিক অতিক্রম কৰি আগুৱাই যাব পাৰে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৬ ঃ তত্ত্ববিদ্যাই জ্ঞানবিদ্যাৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰে নেকি?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৭ ঃ ভাৱবাদীসকলৰ মতে পৰাবিদ্যা আৰু জ্ঞানবিদ্যাৰ সম্পর্ক কেনেকুৱা? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

প্রশ্ন নং ৮ ঃ পৰাবিদ্যা আৰু প্রাকৃতিক বিজ্ঞানৰ মাজৰ তিনিটা পার্থক্য উল্লেখ কৰক।

প্রশ্ন নং ৯ ঃ শুদ্ধ উত্তৰটো বাছি উলিয়াওক

ক) পৌৰাণিক দার্শনিকসকলে জ্ঞানবিদ্যাক তত্ত্ববিদ্যাৰ অনিবার্য্য পূর্বচর্ত হিচাপে বিশেষ গুৰুত্ব দিছিল। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

খ) নব্য-বাস্তৱবাদীসকলৰ মতে পৰাবিদ্যা আৰু জ্ঞানবিদ্যাৰ মাজত সম্পর্ক আছে। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

গ) থেলচ্ বায়ুক পৰম তত্ত্ব হিচাবে গণ্য কৰিছিল। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

ঘ) পৰাবিদ্যা অতীন্দ্রিয় সত্ত্বাৰ সৈতে জড়িত। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

ঙ) পৰাবিদ্যা প্রাকৃতিক বিজ্ঞানৰ পৰা বেলেগ (Differ) নহয় । (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

প্রশ্ন নং ১০ ঃ খালী ঠাই পূৰণ কৰক

ক) বার্গছনৰ মতে আমি পৰম সত্ত্বাক ---------- জানিব পাৰো।

খ) লকৰ মতে জ্ঞানবিদ্যা হৈছে পৰবিদ্যাৰ এৰাব নোৱাৰা ----------

গ) পৰাবিদ্যা ---------- প্রকৃতিৰ সৈতে জড়িত।

১.৭ পৰাবিদ্যা আৰু ধর্ম

পৰম সত্ত্বাৰ অর্থ বিচাৰ কৰা বিষয় হিচাপে পৰাবিদ্যাৰ লগত ধর্মৰ ওচৰ সম্পর্ক আছে। দুয়োটা বিষয়েই অৱভাসৰ উর্দ্ধলৈ গতি কৰি অৱভাসৰ আৰত থকা পৰম সত্ত্বাক নিজস্ব দৃষ্টিভংগীৰে ব্যাখ্যা কৰে। দুয়োটা বিষয় পৰম সত্ত্বাৰ লগত জড়িত। কিন্তু পৰাবিদ্যৰ অনুসন্ধানৰ প্রকৃত অর্থ আৰু পদ্ধতি ধর্মতকৈ বেলেগ। ধর্মৰ পৰা পৃথক দিশত পৰাবিদ্যই প্রকৃত বৈজ্ঞানিক অর্থৰে অস্তিত্ব

(Existence or Being)ৰ মূল সমস্যাৰ বিচাৰ কৰে। বৌদ্ধিক সন্তুষ্টিয়েই হৈছে পৰাবিদ্যাৰ লক্ষ্য। গতিকে ধর্মৰ দৰে ইয়াৰ পদ্ধতি কেৱল 'প্রত্যক্ষ অন্তর্জ্ঞান' নহয়, ইয়াৰ পদ্ধতি হৈছে ধাৰণাৰ বিচাৰমূলক আৰু শৃংখলাবদ্ধ বিশ্লেষণ।

১.৮ পৰাবিদ্যা আৰু ৰহস্যবাদ

ৰহস্যবাদীৰ মৌলিক লক্ষ্য হৈছে - অৱভাসৰ আঁৰত থকা পৰম সত্ত্বালৈ গমন কৰা। গতিকে এজন ৰহস্যবাদী আৰু এজন তত্ত্ববিদৰ মাজত উমৈহতীয়া উদ্দেশ্য বিদ্যমান। কিন্তু তেওঁলোকৰ পদ্ধতি বেলেগ, ৰহস্যবাদীৰ প্রকাশ্য জগতৰ প্রতি কোনো স্পৃহা, আকাঙ্খা নাই। অৱভাসৰ প্রতি তেওঁ দৃষ্টিভংগী সম্পূর্ণ নঞৰ্থক। অন্যহাতে এজন তত্ত্ববাদীয়ে পৰম সত্ত্বাৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট নিশ্চিত কৰে। অৱভাসৰ আপেক্ষিক সত্যতা নিশ্চিত কৰিবৰ বাবে পৰম সত্ত্বা সম্পর্কে তেওঁৰ নিজস্ব জ্ঞানৰ আলোকেৰে (Light) অৱভাসৰ পৰিসীমাৰ পুনর্নিৰীক্ষণ কৰে। বিভিন্ন প্রকাৰৰ অৱভাসক সত্যৰ ওচৰত চপোৱাৰ উদ্দেশ্যে সিহঁতৰ ক্রম অনুসৰি সজাই তোলে। তেওঁ পৰম সত্ত্বাৰ চিহ্নবোৰ / বৈশিষ্টবোৰ (marks) বোৰ দেখুৱাই দিয়াৰ ওপৰিও প্রত্যেক অৱভাসে পৰম সত্ত্বাৰ স্বৰূপ প্রকাশ কৰাত কিমান সফল হৈছে তাকো দেখুৱাই, কাৰণ অৱভাসিক ক্রমবোৰেই হৈছে পৰাবিদ্যাৰ ভেটি। ৰহস্যবাদীৰ দৰে বাহ্যিক জগতৰ প্রতি তেওঁৰ ধাৰণা নঞৰ্থক নহয়। তাৰোপৰি পৰম তত্ত্বৰ প্রতি ৰহস্যবাদীৰ মনোভাৱ আবেগিক, কিন্তু তত্ত্ববাদীৰ বাবে বৌদ্ধিক।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১১ ঃ তত্ত্ববিদ্যা আৰু ধর্মৰ উদ্দেশ্য কি?

.....

.....

প্রশ্ন নং ১২ ঃ তত্ত্ববিদ্যা আৰু ধর্ম কি ভাৱে পৃথক (Differ)?

.....

.....

প্রশ্ন নং ১৩ ঃ অৱভাস সম্বন্ধে তত্ত্ববাদীৰ ধাৰণা বর্ণনা কৰক।

.....

.....

প্রশ্ন নং ১৪ ঃ শুদ্ধ উত্তৰটো বাছি উলিয়াওক

ক) তত্ত্ববিদ্যা আৰু ধর্ম, দুয়োটাৰ উদ্দেশ্য হৈছে অৱভাসৰ অন্তৰালত থকা পৰমতত্ত্বক ব্যাখ্যা কৰক। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

খ) তত্ত্ববিদ্যা, ইয়াৰ প্রকৃত অর্থ আৰু পদ্ধতিত ধর্মৰ পৰা পৃথক নহয়। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

গ) তত্ত্ববাদী আৰু ৰহস্যবাদীৰ মাজত উমৈহতীয়া উদ্দেশ্য আছে। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

ঘ) অৱভাসৰ প্রতি তত্ত্ববাদীৰ ধাৰণা নঞৰ্থক । (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

প্রশ্ন নং ১৫ ঃ খালী ঠাই পূৰণ কৰক

ক) তত্ত্ববাদী আৰু ধর্ম-দুয়োটাই প্রত্যক্ষ ভাৱে ---------- লগত জড়িত।

খ) তত্ত্ববিদ আৰু ৰহস্যবাদীৰ মাজত পার্থক্য ---------- পৰিলক্ষিত হয়।

গ) পৰম সত্ত্বাৰ প্রতি ৰহস্যবাদীৰ ধাৰণা ---------- কিন্তু তত্ত্ববিদৰ ----------।

১.৯ পৰাবিদ্যা আৰু তর্কবিদ্যা

পৰাবিদ্যাই বৌদ্ধিক প্রতিফলন আৰু সংশ্লেষণৰে পৰম সত্ত্বাৰ প্রকৃতি নির্ণয় কৰে। এইদৰে, পৰাবিদ্যা তর্কবিদ্যাৰ সৈতে সম্পর্কিত । সাধাৰণতে তর্কবিদ্যা বুলিলে চিন্তাৰ বিজ্ঞান বা বৌদ্ধিক চিন্তাক বুজা যায়। ই শুদ্ধ যুক্তিৰ সাধাৰণ নিয়মবোৰৰ লগত জড়িত। পৰিসৰৰ সার্বজনীনতা আৰু পদ্ধতিৰ বিশ্লেষণাত্মক বৈশিষ্ট্য ক্ষেত্রত তত্ত্ববিদ্যা আৰু তর্কবিদ্যাৰ মাজত সাদৃশ্য আছে। অৱশ্যে দুয়োটা বিষয়ৰ মাজত গুৰুত্বপূর্ণ পার্থক্যও আছে।

১) পৰাবিদ্যা সত্ত্বাৰ সাধাৰণ স্বৰূপৰ সৈতে আৰু তর্কবিদ্যা শুদ্ধযুক্তি নাইবা অনুমানৰ সাধাৰণ বিধিৰ সৈতেহে জড়িত। তত্ত্ববিদ্যা সত্তাৰ বিজ্ঞান, কিন্তু তর্কবিদ্যা যুক্তিৰ বিজ্ঞান।

২) তর্কবিদ্যা যুক্তিৰ আকাৰিক আৰু বস্তুগত দুয়োটা সত্যৰ লগত জড়িত। প্রদত্ত বচন কেইটাৰ পৰা সিদ্ধান্ত নিঃসৃত কৰাই ইয়াৰ কাম। আগমনে প্রদত্ত বচন কেইটা বস্তুগত ভাৱে সত্য হয়নে নহয় তাক পৰীক্ষা কৰে। কিন্তু পৰাবিদ্যাই নিতান্তই বৈধভাৱে অনুমান কৰা সত্ত্বাৰ বৈশিষ্ট্যৰ সৈতে জড়িত। ই জগত, আত্মা আৰু ঈশ্বৰৰ তাত্ত্বিক সত্যতা নির্ণয় কৰে। হেগেলে তর্কবিদ্যাক পৰাবিদ্যাৰ লগত একে কৰিছে। তেওঁৰ মতে চিন্তা আৰু সত্তা প্রকৃততে একে Identical। তেওঁ কৈছে - "যিয়েই বৌদ্ধিক সিয়েই সত্য আৰু যিয়েই সত্য সিয়েই বৌদ্ধিক"। জগতখন হৈছে পৰম মন বা সত্যৰ বাহ্য প্রকাশ। সীমিত আত্মা বা মন হৈছে পৰম মনৰ (.....) সীমিত প্রকাশ

(Finite Reproduction)। মানৱ মনৰ চিন্তাৰ যি দ্বান্দিক গতিবিধি সি প্ৰকৃততে পৰম মন বা সত্তাৰ চিন্তাৰ দ্বান্দিক গতিবিধিৰ অনুৰূপ। এইদৰে চিন্তাৰ কাৰ্যক্ষেত্ৰখন হৈছে সত্ত্বাৰ অনুৰূপ [Frame work]।

কিন্তু হেগেলৰ উপৰোক্ত ধাৰণা শুদ্ধ নহয়। কাৰণ মানৱ চিন্তা যদিও সংগতিপূৰ্ণ আৰু শৃংখলাবদ্ধ তথাপি ই সত্যৰ অনুৰূপ নহ'ব পাৰে। অভ্যন্তৰীণ সংগতিয়েই কেৱল সত্যৰ মাপক Test নহয়। গতিকে তৰ্কবিদ্যা হৈছে তত্ত্ববিদ্যাৰ পৰা পৃথক, এক বিজ্ঞান। তৰ্কবিদ্যা তত্ত্ববিদ্যাৰ পৰা স্বতন্ত্ৰ। কিন্তু যিহেতু তত্ত্ববিদ্যাৰ পদ্ধতি তাৰ্কিক (Logical) সেয়ে ই পৰোক্ষভাৱে তৰ্কবিদ্যাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। তত্ত্ববিদ্যাই প্ৰতিফলনৰ (Reflection) ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিবই লাগিব আৰু তাত্ত্বিক প্ৰতিফলন হৈছে শৃংখলাবদ্ধ আৰু যৌক্তিক (Logical)।

১.১০ পৰাবিদ্যাৰ সম্ভাবনীয়তা

পৰাবিদ্যাই অৱভাস আৰু সত্তাৰ মাজত প্ৰাৰ্থক্য আনে। ইন্দ্ৰিয় অভিজ্ঞতাৰ বস্তুবোৰ কেবল অৱভাস। সিহঁত আমাৰ আগত যিদৰে উপস্থাপিত হয়, সেয়া সিহঁতৰ নিজা সত্ত্বাৰ পৰা পৃথক। উদাহৰণ স্বৰূপে পৃথিবীখনক দেখাত চেপেটা যেন লাগে, কিন্তু প্ৰকৃততে ই ঘূৰণীয়া। সেয়ে, যিহেতু নিজা সত্ত্বা ইয়াৰ প্ৰকাশ্য ৰূপতকৈ বেলেগ আৰু যিহেতু ইয়াক আমি ইন্দ্ৰিয় অভিজ্ঞতাত নাপাওঁ, সেয়ে সত্ত্বাক আমি জানিবৰ কোনো উপায় /মাধ্যম নাই। যেতিয়াই আমি সত্ত্বাক জনাৰ চেষ্টা কৰো, আমি ঘূৰি-পকি অৱভাসলৈ (Appearance) ঘূৰি আহো। উদাহৰণ স্বৰূপে এডাল লাঠিক আমি পোন হিচাপে দেখো আৰু সেইটোৱেই তাৰ প্ৰকাশ্য ৰূপ। কিন্তু সত্ত্বা বুলিলে নিজা সত্ত্বাক বুজায় আৰু এই সত্বা ইন্দ্ৰিয় অভিজ্ঞতাত পোৱা নাযায়।

পৰাবিদ্যা বুলিলে আমি আমাৰ ইন্দ্ৰিয় অভিজ্ঞতাৰ উৰ্দ্ধত কোনো বস্তুৰ নিজা সত্ত্বা বা পৰম সত্ত্বাৰ জ্ঞানক বুজো। যদি ইন্দ্ৰিয় অভিজ্ঞতাৰ উৰ্দ্ধত থকা কোনো বস্তুৰ জ্ঞান আমাৰ বাবে সম্ভৱ নহয়, তেন্তে পৰাবিদ্যা বিষয়টোৱেই অসম্ভৱ হৈ পৰিব। অভিজ্ঞতা বাদী দাৰ্শনিক হিউমে তত্ত্ববিদ্যাৰ সম্ভাবনাক অস্বীকাৰ কৰিছে। তেওঁ কৈছে যিবোৰ গ্ৰন্থ ইন্দ্ৰিয় অভিজ্ঞতাৰ অতীত কোনো তত্ত্ব - যেনে ঈশ্বৰ, আত্মা, অমৰত্বৰ স্বৰূপ বা বৈশিষ্ট্যৰ ওপৰত ৰচনা কৰা হৈছে, সেইবোৰ পুৰি ছাই কৰা উচিত। এইবোৰ গ্ৰন্থ কেৱল অযৌক্তিক আৰু ভ্ৰমাত্মক। কান্টেও পৰাবিদ্যাৰ সম্ভাবনা অস্বীকাৰ কৰিছে, অৱশ্যে হিউমৰ দৰে বিস্তাৰিত ভাৱে Through going নহয়। তেওঁ কৈছে যে অভিজ্ঞতাৰ অতীত তত্ত্ব সম্পৰ্কে মানুহৰ চিন্তা-ভাৱনা (Speculation) অতি স্বাভাৱিক। মানুহৰ যৌক্তিক চিন্তাই বস্তুৰ নিজা সত্ত্বা সম্বন্ধে চিন্তা কৰিবলৈ মানুহক বাধ্য কৰে। কিন্তু তেওঁ কয় যে বস্তুৰ নিজা সত্ত্বা সম্বন্ধে আমি একো জ্ঞান পাব নোৱাৰো। গতিকে, যদিও বস্তুৰ নিজা সত্ত্বাক জনাৰ বাবে আমাৰ মানসিক প্ৰবণতা থাকে, তথাপিও তাক জনা আমাৰ বাবে সম্ভৱ নহয়, গতিকে পৰাবিদ্যা অসম্ভৱ।

হাৰ্বাৰ্ট স্পেনচাৰে কান্টৰ অজ্ঞেয়বাদী ধাৰণা গ্ৰহণ কৰি কৈছে যে পৰম সত্ত্বা বা ইন্দ্ৰিয় অভিজ্ঞতাৰ অতীত কোনো সত্ত্বা হৈছে অজ্ঞাত বা অজ্ঞেয়। তেওঁৰ মতে মানব জ্ঞানৰ সকলো

বস্তুৰেই সাপেক্ষিক। উদাহৰণ স্বৰূপে "মই যেতিয়া এজোপা গছ দেখো, মই অনিবার্যভাৱে ইয়াক মই দেখা আন গছৰ লগত সম্পর্কিত কৰো আৰু সেইদৰে গছজোপাক আন বস্তু যেনে ঘৰ, নদী, ইত্যাদিৰ লগত পৃথকীকৰণ কৰো। এইদৰে এজোপা গছ আন বস্তুৰ লগত সম্পর্কিত হৈ পৰে। যদি পৰম সত্বা আছে আৰু তেওঁ যদি আন একোৰে সৈতে আনকি মানৱ মনৰ লগতো জড়িত নহয়, তেন্তে তেনে পৰম সত্বাক কেতিয়াও জানিব পৰা নাযায়। গতিকে, যিহেতু বস্তুৰ নিজা-সত্বা চর্তহীন আৰু চৰম সেয়ে ই মানৱ জ্ঞানৰ পৰিসীমাৰ উর্দ্ধত।

২০ শতিকাত তর্কীয় প্রত্যক্ষবাদীসকলে সকলো ধৰণৰ তাত্ত্বিক বচনক অর্থহীন আৰু অসঙ্গত (অমূলক) বুলি মুক্ত কণ্ঠে দাবী কৰিলে। তেওঁলোকৰ মতে এটা বাক্য অর্থপূর্ণ হ'ব পাৰে যদিহে তাক ইন্দ্রিয় অভিজ্ঞতাৰে প্রমাণ কৰিব পৰা যায়। তাত্ত্বিক বচনবোৰ, যেনে - 'ঈশ্বৰ শ্রেয়', 'পৰম সত্বা কেবল এক', 'ঈশ্বৰ জগতৰ মূল কাৰণ', 'আত্মা অমৰ', ইত্যাদি - ইন্দ্রিয় অভিজ্ঞতাৰে প্রমাণিত নহয় আৰু এইবোৰ 'বৰফ বগা'- এনে ধৰণৰ বিশ্লেষক বচনো নহয়। যিহেতু এই বচনবোৰ অভিজ্ঞতাৰেও প্রমাণিত নহয়, আনহাতে বিশ্লেষক বচনো নহয়, গতিকে এইবোৰ অর্থহীন আৰু অসঙ্গত।

তর্কীয় প্রত্যক্ষবাদীৰ ওপৰোক্ত ধাৰণা গ্রহণযোগ্য নহয়। এইটো নিঃসন্দেহে সত্য যে তাত্ত্বিক বচনবোৰৰ সিদ্ধান্ত অভিজ্ঞতাত পোৱা নাযায়। কিন্তু এই বচনবোৰৰ সত্যতা সাধাৰণ (Weak) অভিজ্ঞতাত পোৱা তথ্যৰ ভিত্তিত প্রমাণ কৰিব পৰা যায়। সাধাৰণ / দুর্বল প্রমাণৰ অর্থ এয়ে যে প্রদত্ত বচনটোৰ সত্যতা বা অসত্যতা নিৰূপণ কৰাত পর্যবেক্ষণৰ প্রাসঙ্গিকতা স্বীকাৰ কৰা হৈছে আৰু যদি ইয়াকে প্রমাণ হিচাপে গ্রহণ কৰা হয় তেন্তে তত্ত্ববিদ্যাক অসঙ্গত বা অমূলক বুলি উলাই কৰিব নোৱাৰি। তাৰোপৰি তর্কীয় প্রত্যক্ষবাদীসকলে অন্যায়ভাৱে (Unduly) অভিজ্ঞতাক ইন্দ্রিয় অভিজ্ঞতাৰ সৈতে সমানুপাতিক (Equate) কৰিছে। কিন্তু অভিজ্ঞতা বুলিলে কেৱল ইন্দ্রিয় অভিজ্ঞতাকেই নুবুজায়। উদাহৰণ স্বৰূপে নৈতিক অভিজ্ঞতা, ধর্মীয় অভিজ্ঞতা, শিল্পী, চিত্রকৰ, খনিকৰ, কাৰিকৰী অভিজ্ঞতা, ইত্যাদি। যদি অভিজ্ঞতাক এই বহল অর্থত গ্রহণ কৰা হয়, তেন্তে তাত্ত্বিক বাক্যবোৰ তর্কীয় প্রত্যক্ষবাদীসকলে অযৌক্তিক বা অমূলক বোলা কথাষাৰ কেতিয়াও গ্রহণযোগ্য হ'ব নোৱাৰে।

দর্শনৰ ইতিহাসত এনে বহুতো দার্শনিক আছে যিসকলে পৰাবিদ্যাক কেৱল সম্ভৱ বুলিয়েই কোৱা নাই, তেওঁলোকে এই বিষয়ত গভীৰ চিন্তা-চর্চাও কৰিছে। প্লেটোৰ মতে আমি সত্বাক যুক্তিৰেহে জানিব পাৰো, ইন্দ্রিয় অভিজ্ঞতাৰে নহয়। তাত্ত্বিক চিন্তাবোৰৰ প্রকৃতি ৰহস্যৰে আবৰা হ'ব পাৰে, কিন্তু তত্ত্ববিদ্যাক অস্বীকাৰ কৰিবলৈ সেয়াই যথেষ্ট নহয়। ব্রেড লীয়ে (Bradley)সঠিকভাৱেই কৈছে যে "পৰাবিদ্যাৰ সমালোচকসকল প্রকৃততে নিজেই তত্ত্ববিদৰ ভাতৃসম" কাৰণ সত্বাক অজ্ঞাত বা অজ্ঞেয় বুলি কবলৈ যাওঁতে তেওঁলোকে সত্বা সম্বন্ধে এটা বিকল্প মতামতহে আমাক দিয়ে। আমি যদি ইন্দ্রিয় অভিজ্ঞতাত সীমাবদ্ধ হৈ নাথাকি, অভিজ্ঞতাক বহল অর্থত গ্রহণ কৰি, নৈতিক আৰু ধর্মীয় অভিজ্ঞতাকো সামৰি লওঁ, তেন্তে আমি অতীন্দ্রিয় বস্তুৰ নিজা সত্বা সম্পর্কে এটা ক্ষীণ আভাস পাব পাৰো। তদুপৰি প্রকাশ বা অৱভাসক বাদ দি

সত্ত্বা কেৱল অনাবৃত (Bare) আৰু অমূৰ্ত। সত্ত্বাই অৱভাসৰ মাজেদি নিজকে প্ৰকাশ কৰে। অৱভাস হৈছে সত্ত্বাৰ প্ৰকাশ্য ৰূপ। সেয়ে অৱভাস আৰু সত্ত্বাৰ মাজত কোনো যুক্তিসংগত বিৰোধ থাকিব নোৱাৰে। এইদৰে দৰ্শনে বিজ্ঞানৰ প্ৰকাশ্য ৰূপ আৰু তত্ত্ববিদ্যা দুয়োটাকে নিজৰ পৰিসীমাত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে। তত্ত্ববিদ্যা দৰ্শনৰ এটা এৰাব নোৱাৰা শাখা কাৰণ দৰ্শনে অৱভাসক অতীন্দ্ৰিয় পৰম সত্ত্বাৰ প্ৰকাশ্য ৰূপ হিচাপেহে জানিব বিচাৰে।

চিন্তা চৰ্চা কৰক ১.২

- তাত্ত্বিক বাক্য এটাৰ উদাহৰণ দিয়ক।

  উত্তৰ.....

- 'তাত্ত্বিক বাক্যবোৰ অৰ্থহীন' - তৰ্কীয় প্ৰত্যক্ষবাদীৰ এই ধাৰণাৰ লগত আপুনি একমত হয়নে?

  উত্তৰ .....

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১৬ ঃ তত্ত্ববিদ্যা আৰু পৰাবিদ্যাৰ মাজৰ সাদৃশ্য কি?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ১৭ ঃ তত্ত্ববিদ্যা আৰু তৰ্কবিদ্যাৰ পাৰ্থক্য কি?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ১৮ ঃ 'যি বৌদ্ধিক যিয়েই সত্য আৰু যি সত্য যিয়েই বৌদ্ধিক' এই উক্তিটো কাৰ?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ১৯ ঃ শুদ্ধ উত্তৰটো বাছি উলিয়াওক

ক) হিউমে পৰাবিদ্যাৰ সম্ভাৱনাক অগ্ৰাহ্য কৰিছিল। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

খ) কান্টৰ মতে আমি বস্তুৰ নিজা সত্ত্বা সম্পর্কে জানিব পাৰো ।
(শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

গ) হাৰ্বাট স্পেনচাৰৰ মতে পৰম সত্ত্বা অজ্ঞাত আৰু অজ্ঞেয় ।
(শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

ঘ) তৰ্কীয় প্ৰত্যক্ষবাদীসকলে পৰাবিদ্যাৰ সম্ভাৱনাক অস্বীকাৰ নকৰে।
(শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

প্ৰশ্ন নং ২০ ঃ খালী ঠাই পূৰণ কৰক

ক) হেগেলৰ মতে চিন্তা আৰু সত্ত্বা প্ৰকৃততে --------।

খ) পৰাবিদ্যাৰ সমালোচকসকল নিজেই ----------।

গ) তৰ্কীয় প্ৰত্যক্ষবাদীসকলৰ মতে তাত্ত্বিক বাক্যবোৰ ------- আৰু ----------।

(ঘ) হাৰ্বাট স্পেনচাৰে কান্টৰ --------ধাৰণা গ্ৰহণ কৰিছে।

১.১১ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- পৰাবিদ্যা হৈছে দৰ্শনৰ এটা শাখা, যিটোৱে পৰম সত্ত্বাৰ স্বৰূপৰ অনুসন্ধান কৰে। ই হৈছে প্ৰকাশৰ অন্তৰালত থকা সত্ত্বাৰ অধ্যয়ন।
- তত্ত্ববিদ্যাই জগত, প্ৰাণ আৰু ঈশ্বৰৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ নিৰ্ণয় কৰিব বিচাৰে।
- পৰাবিদ্যাৰ তিনিটা প্ৰধান ভাগ হ'ল - প্ৰাকৃতিক তত্ত্ববিদ্যা, আত্মাতত্ত্ববিদ্যা আৰু পৰম সত্ত্বাৰ তত্ত্ববিদ্যা।
- এতত্ত্ববিদ্যা (Ontology) অস্তিত্ব বা সত্ত্বা সম্পৰ্কীয় বিজ্ঞান সেয়ে ই পৰাবিদ্যা (Metapysics)ৰ একাৰ্থক (Synonym)।
- অৱভাস আৰু সত্ত্বাৰ মাজত প্ৰতিফলিত পাৰ্থক্যৰ ভিত্তিতে পৰাবিদ্যাৰ সূচনা হৈছে। অবভাস বুলিলে আমি আমাৰ পোনপটীয়া অভিজ্ঞতাত পোৱা কোনো বস্তু বা ঘটনাক বুজো। কিন্তু সত্ত্বা বুলিলে আমাৰ অভিজ্ঞতাৰ আৰত থকা বস্তুৰ নিজা স্বৰূপক বুজায়।
- পৰাবিদ্যা এনেধৰণৰ প্ৰশ্নৰ সৈতে জড়িত - প্ৰকাশ্য জগতৰ আৰত কিবা সত্ত্বা আছে নেকি? যদি আছে, এই সত্ত্বাৰ প্ৰকৃতি কি? পৰম সত্ত্বা ভৌতিক নে আধ্যাত্মিক ? ইত্যাদি।
- দৰ্শন আৰু পৰাবিদ্যাৰ মাজত অন্তৰংগ সম্পৰ্ক আছে। পৰাবিদ্যা দৰ্শনৰ এটা আৱশ্যকীয় শাখা আৰু দৰ্শনেও সামগ্ৰিকভাৱে পৰাবিদ্যাক নিজৰ এটা শাখা ৰূপে অন্তৰ্ভূক্ত কৰি লয়।

- জ্ঞানবিদ্যা হৈছে পৰাবিদ্যাৰ অতি লাগতিয়াল প্ৰাৰম্ভিক অৱস্থা।
- পৰাবিদ্যা পৰম সত্ত্বাৰ বিজ্ঞান, কিন্তু প্ৰাকৃতিক আৰু আকাৰিক বিজ্ঞানৰ লগত ইয়াৰ পাৰ্থক্য আছে।
- পৰাবিদ্যা আৰু ধৰ্ম দুয়োটাই সত্ত্বাক ব্যাখ্যা কৰিব বিচাৰে। কিন্তু পৰাবিদ্যা ইয়াৰ অৰ্থ আৰু পদ্ধতিৰ ক্ষেত্ৰত ধৰ্মৰ পৰা পৃথক।
- তত্ত্ববিদ আৰু ৰহস্যবাদীৰ মাজত এটা উমৈহতীয়া সাধাৰণ উদ্দেশ্য থাকিলেও পদ্ধতিৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ মাজত পাৰ্থক্য আছে।
- হেগেলে কোৱাৰ দৰে তৰ্কবিদ্যাক পৰাবিদ্যাৰ লগত এক (Idendify) কৰিব নোৱাৰি।
- তত্ত্ববিদ্যা অসম্ভৱ নহয়। তৰ্কীয় প্ৰত্যক্ষবাদীসকলে তাত্ত্বিক বচনবোৰ অৰ্থহীন বুলি কোৱা কথাষাৰ গ্ৰহণযোগ্য নহয়।

১.১২ অধিক জানিবলৈ

1. A.E. Taylor (2004). *Elements of Metaphysics.* Surjeet Publications, Delhi.
2. C.H. Whiteley (1949). *An introduction to Metaphysics.* Methuen & Co.Ltd. London.
3. Gottfried Martin (1968). *General Metaphysics - Its problem and Method.* George Allen & Unwin Ltd. , London.
4. Girish Baruah (2008). *Metaphysics - Problems and Perspective.* Kalyani Publishers, Guwahati.
5. J. N. Sinha. *A Manual of Metaphysics.*

১.১৩ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ পৰাবিদ্যা দৰ্শনৰ এটা শাখা, যিয়ে সত্ত্বাৰ প্ৰকৃতি অনুসন্ধান কৰে। ই হৈছে অৱভাসৰ আৰত থকা সত্ত্বাৰ অধ্যয়ন। তত্ত্ববিদ্যাই জীৱজগত আৰু ঈশ্বৰৰ স্বৰূপ নিৰ্দ্ধাৰণৰ চেষ্টা কৰে। জগতৰ স্বৰূপৰ লগতেই জড় আৰু প্ৰাণ, ঈশ্বৰৰ প্ৰকৃতি আৰু অস্তিত্ব, আত্মাৰ অমৰত্ব আৰু মানৱ ইচ্ছাৰ স্বাধীনতাৰ বিষয়েও আলোচনা কৰে।

২নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ তত্ত্ববিদ্যাৰ তিনিটা প্ৰধান শাখা হৈছে - প্ৰাকৃতিক তত্ত্ববিদ্যা, আত্মাৰ তত্ত্ববিদ্যা আৰু পৰম সত্ত্বাৰ তত্ত্ববিদ্যা।

৩নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ পৰাবিদ্যাৰ লক্ষ্য হৈছে পৰম সত্ত্বাক অনুধাৱন কৰা আৰু পৰম সত্ত্বাই হৈছে সকলোৰে আধাৰ।

৪নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) শুদ্ধ (খ) শুদ্ধ (গ) অশুদ্ধ (ঘ) অশুদ্ধ (ঙ) শুদ্ধ।

৫নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) Onto আৰু Logia (খ) প্ৰথম দৰ্শন (গ) অবভাস আৰু সত্বা।

৬নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ হয়, পৰাবিদ্যাই জ্ঞানমীমাংসাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে।

৭নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ভাববাদী সকলে মত পোষণ কৰে যে তত্ত্ববিদ্যা সাধাৰণ বিদ্যাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। পৰাবিদ্যাই পৰম সত্বাৰ স্বৰূপ অনুসন্ধান /বিচাৰ কৰে। কিন্তু পৰম সত্ত্বাক জানিবলৈ চেষ্টা কৰাৰ আগতে আমি নিশ্চিত হ'ব লাগিব যে মানৱ জ্ঞান পৰম সত্ত্বাক জানিবৰ বাবে সমৰ্থবান হয় নে নহয় । আৰু ইয়াক জানিবৰ বাবে আমি আমাৰ জ্ঞানৰ স্বৰূপ, চৰ্ত আৰু পৰিধিক জানিব লাগিব।

৮নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃপৰাবিদ্যা আৰু প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানৰ মাজত তিনিটা পাৰ্থক্য হৈছে (১) প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানে জগতৰ এটা বিশেষ বিভাগ সম্পৰ্কেহে আলোচনা কৰে। কিন্তু পৰাবিদ্যাই সমগ্ৰ জগতখনকে ইয়াৰ আলোচনাৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰি লয়। (২) প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞান আমি প্ৰত্যক্ষ কৰা অৱভাসিক জগতখনৰ লগতে জড়িত, কিন্তু পৰাবিদ্যাই অতীন্দ্ৰিয় জগতখনকহে আলোচনা কৰে। (৩) প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানে দেশ, কাল, কাৰ্যকৰণ, দ্ৰব্য আদি কিছুমান মৌলিক বিধিক সত্য বুলি পূৰ্বানুমান কৰি লয়, কিন্তু তত্ত্ববিদ্যাই প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানৰ এই মৌলিক বিধিবোৰক বিচাৰমূলক ভাৱে পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা কৰে।

৯নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) শুদ্ধ (খ) অশুদ্ধ (গ) অশুদ্ধ (ঘ) শুদ্ধ (ঙ) অশুদ্ধ।

১০নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) প্ৰজ্ঞা (খ) প্ৰাৰম্ভিক (গ) সত্বা।

১১নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃপৰাবিদ্যা আৰু ধৰ্মৰ কাম হৈছে প্ৰকাশৰ অন্তৰালত থকা পৰম সত্ত্বাৰ স্বৰূপ ব্যাখ্যা কৰা।

১২নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃপৰাবিদ্যা ইয়াৰ অৰ্থ: আৰু পদ্ধতিত ধৰ্মৰ পৰা পৃথক।

১৩নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ অৱভাসিক জগতখনৰ প্ৰতি তত্ত্ববিদ্যৰ ধাৰণা ৰহস্যবাদৰ দৰে নঞৰ্থক নহয়। তত্ত্ববাদীয়ে অৱভাসৰ বিপৰীত জগতখনৰ অৰ্থাৎ পৰম সত্ত্বাৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্য নিশ্চিত কৰে কিন্তু অৱভাসৰ আপেক্ষিক সত্যতা নিশ্চিত কৰণৰ বাবে সত্ত্বাৰ জ্ঞানৰ আধাৰত অৱভাসৰ পৰিধিৰ পুনৰ নিৰীক্ষণ কৰে। তেওঁ নানা প্ৰকাৰৰ প্ৰকাশ্যক পৰম সত্ত্বাৰ কায চপোৱাৰ উদ্দেশ্যে সিহঁতৰ ক্ৰম অনুসৰি সজাই তোলে। প্ৰত্যেক অৱভাসেই সত্ত্বাক প্ৰতিনিধিত্ব কৰে। গতিকে তেওঁ নানা অৱভাসৰ মাজেদি সত্ত্বাৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ (Marks) নিশ্চিত কৰাৰ লগতে এই অৱভাসিক ৰূপবোৰে সত্ত্বাক প্ৰকাশ (Reveal) কৰাত কিমান সফল তাকো নিৰীক্ষণ কৰে, কাৰণ সত্ত্বাই হৈছে প্ৰত্যেক অৱভাসৰ আধাৰ।

১৪নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) শুদ্ধ (খ) অশুদ্ধ (গ) শুদ্ধ (ঘ) অশুদ্ধ

১৫নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) পৰম সত্বা (খ) পদ্ধতি (গ) আবেগিক আৰু বৌদ্ধিক

১৬নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ তৰ্কবিদ্যা আৰু তত্ত্ববিদ্যাৰ সাদৃশ্যৰ ক্ষেত্ৰখন হৈছে সিহঁতৰ পৰিসৰৰ সাৰ্বজনীনতা আৰু পদ্ধতিৰ বিশ্লেষক বৈশিষ্ট।

১৭নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ তৰ্কবিদ্যা আৰু তত্ত্ববিদ্যাৰ পাৰ্থক্য হৈছে (১) তত্ত্ববিদ্যা সত্তাৰ সাধাৰণ প্ৰকৃতিৰ সৈতে জড়িত, আনহাতে তৰ্কবিদ্যা শুদ্ধ যুক্তি নাইবা অনুমানৰ সাধাৰণ বিধিৰ লগতহে জড়িত। তত্ত্ববিদ্যা সত্বা সম্পৰ্কীয় বিজ্ঞান আৰু কিন্তু তৰ্কবিদ্যা হৈছে যুক্তিৰ বিজ্ঞান। (২) তৰ্কবিদ্যা যুক্তিৰ আকাৰিক আৰু বস্তুগত দুয়োটা সত্যৰ লগতে জড়িত, কিন্তু তত্ত্ববিদ্যাই কেৱল বৈধভাৱে অনুমান কৰা সত্বাৰ বৈশিষ্টৰ সৈতেহে জড়িত, ই জগত, আত্মা আৰু ঈশ্বৰৰ তাত্ত্বিক সত্যতা নিৰ্ণয় কৰে।

১৮নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ হেগেল

১৯নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) শুদ্ধ (খ) অশুদ্ধ (গ) শুদ্ধ (ঘ) অশুদ্ধ

২০নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) একে (খ) তত্ত্ববিদৰ ভ্ৰাতৃ (গ) অৰ্থহীন আৰু অসঙ্গত (ঘ) অজ্ঞেয়বাদী

১.১৪ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) বস্তুধৰ্মী প্ৰশ্ন

প্ৰশ্ন ১ঃ Metaphysics (পৰাবিদ্যা)ৰ ধাতুগত অৰ্থ কি?

প্ৰশ্ন ২ঃ Ontology (তত্ত্ববিদ্যা) মানে কি?

প্ৰশ্ন ৩ঃ পৰাবিদ্যাৰ লক্ষ্য কি?

প্ৰশ্ন ৪ঃ সত্বা কি?

প্ৰশ্ন ৫ঃ অৱভাস কি?

(খ) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক**)**

প্ৰশ্ন ১ঃ পৰবিদ্যাৰ স্বৰূপৰ চমু বিৱৰণ দিয়ক।

প্ৰশ্ন ২ঃ পৰাবিদ্যা সম্পৰ্কে এৰিষ্টটলৰ সূত্ৰ লিখক।

প্ৰশ্ন ৩ঃ পৰাবিদ্যাৰ তিনিটা প্ৰধান শাখা কি কি? চমু বৰ্ণনা দিয়ক।

প্ৰশ্ন ৪ঃ দৰ্শন পৰাবিদ্যাৰ সৈতে একে নেকি? আলোচনা কৰক।

(গ) চমুটোকা লিখক (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক**)**

প্ৰশ্ন ১ঃ পৰাবিদ্যা

প্ৰশ্ন ২ঃ পৰাবিদ্যা আৰু জ্ঞানবিদ্যাৰ সম্পৰ্ক

প্ৰশ্ন ৩ঃ পৰাবিদ্যা সম্পৰ্কে তৰ্কীয় প্ৰতক্ষ্যবাদীৰ ধাৰণা

(ঘ) পাৰ্থক্য নিৰ্ণয় কৰক (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্ৰশ্ন ১ঃ অৱভাস আৰু সত্ত্বা

প্ৰশ্ন ২ঃ পৰাবিদ্যা আৰু জ্ঞান বিদ্যা

প্ৰশ্ন ৩ঃ পৰাবিদ্যা আৰু প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞান

প্ৰশ্ন ৪ঃ পৰাবিদ্যা আৰু ধৰ্ম

প্ৰশ্ন ৫ঃ পৰাবিদ্যা আৰু তৰ্কবিদ্যা

(ঙ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০-৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্ৰশ্ন ১ঃ পৰাবিদ্যাৰ প্ৰকৃতি আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ঃ পৰাবিদ্যাৰ লগত দৰ্শনৰ সম্বন্ধ বৰ্ণনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ঃ জ্ঞানবিদ্যা পৰাবিদ্যাৰ প্ৰাৰম্ভিক অৱস্থা হয় নেকি?

প্ৰশ্ন ৪ঃ পৰাবিদ্যাৰ লগত প্ৰাকৃতিক আৰু আকাৰিক বিজ্ঞানৰ পাৰ্থক্য নিৰ্ণয় কৰক।

প্ৰশ্ন ৫ঃ পৰাবিদ্যাৰ সম্ভাৱনা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।

*** ***** ***